

Botond Károly: Stációk 4

JUHÁSZ GYULA:

A föltámadott

Negyven napig még a földön maradt.
Járt-kelt a zöldben, megfürdött a fényben,
Szívében érezé a szent tavaszt.

A gyermekek közt játszott és mesélt,
Virágát derús homlokára fonta,
Újjongva mondta: Ó élet, te szép!

Negyven napig még a földön maradt.
Ragyogó lelke távol ködbe látta
A koponyák hegyét, az árnyakat.

Egy orgonavirágos hajnaltájon
Oly könnyű lón a teste, mint a fény
S elszállt némán a mennybe, mint egy álom.

RÓZSA ENDRE:

Három széljegyzet

Madách Tragédiájához

Mert a jövőendő sosem lesz olyan,
a jövő egyáltalán nem olyan,
különb is: füttyül ábrándjainkra –
a múltba tart minden utópia.
Vagy nem érzed, mekkora ellentmondás,
hogy mai ésszel gondold el azt,
ami a távol jövőben – lehetne?

Az alma magva már csak fája műve;
de sejt-e, milyen törzs nő belőle?

*

A történelem nem igazol semmit!
Fényes pofájú bádról mosolyog,
vagy vért fröcskölkölve hahotáz a jog.
Földünk egy ürbe kiöntő kuka,
melyet már régen telitörténelmeztünk,
telieszméztünk, telikultúráltunk.

A történetnek hasznát nem veszed,
s túl nagy kupac, hogy semmibe se vedd!

*

A világban a rossz uralkodik.
És ha a jó föllázad ellene –
nem győzhet, csak a gonosz fegyverével.
Így nem is győz, csak hozzáaljasul;
az azonos – a hasonlóból nő ki.
Idő kérdése az egész; hatalmat
csak hatalommal lehet megragadni,
s a kisebbik rossz – neked jó talán?

A más igazság eleve hazugság,
vagy csak attól, hogy mások igazsága?

„Mert a jövőendő...” – kezdjük el, előlről!

Botond Károly: Stációk 7

A húsvéti ünnepkör

Hagyományok, szokások, rítusok, hiedelmek

A természet tavaszi újjászületése réges-régtől készíti az embert analógiás jellegű megújulásra, megtisztulásra, amit az egyház is parancsba ad híveinek Jézus újjászületéséhez kapcsolódva: e törekvésekből alakult ki a húsvéti ünnepkör.

A hagyományok, népszokások, vallási rítusok leggazdagabb időszak, amely a húsvétvasárnapot megelőző hét virágvasárnapjától a húsvét utáni hét fehérvasárnapjáig tartott. S évszázadok óta katartikus, megtisztító, gonoszűző, kivédő, kiváltó, bajelhárító, jót biztosító, termékenységet varázsló „mágikus” cselekvések ideje. Hiedelem- és szokásvilága a magyar népnél rendkívül gazdag volt még a századelőn is.

A megtisztulás, megújulás szándékával, kifejeződéseként eleink a húsvét hetében, azaz a *nagyhéten kitakarították, rendbe tették portájukat, házukat*. Algyőn élnek még, kik emlékeznek arra, hogy a hívő, jó gazdák a húsvéti hét elején az udvarra hordták, megjavították szerszámaikat és imádkoztak felettük, hogy áldásos legyen velük a tevékenység. Húsvét hetében a házak lakói, a családok is *igyekeztek megtisztulni testben és lélekben*: szokás volt például a szegedi tájon is, hogy *megkövették egymást*, s bocsánatot kértek azért, ha valamivel megbántották családtagjaikat, ismerőseiket. A vétkek beismerésének, megvallásának és megbánásának szokását a katolikus hívők a *húsvéti gyónással* is gyakorolták, megtisztulásukat, bűneik alól való feloldozásukat a húsvétheti *nagyböjttel*, húselektől való tartózkodással elősegítve, vezekelve. A szegedi táj szakrális hagyományaiból írja le *Kálmány Lajos* a Jézus Krisztus kinszenvedésén és kereszthalálán való elmélkedést, annak lelki megcszenvedését, mint a bűnös ember kárhozattól való menekülési lehetőségét. A *bűnökért való vezeklés igazi kezdőnapja nagycsütörtök vagy zöldcsütörtök* volt.

Vezeklés, gyász, böjt

A *nagycsütörtöki* misék glóriájára egyszerre volt szokás megszólaltatni az összes harangot, orgonát, templomi csengőt, hogy ezután „*megsüketüljenek*”, azaz Krisztus feltámadásáig némák legyenek. A Rómába ment harangok csöndjét „*hazaviték*” a hívők, otthonaikban *tilos volt a zajongás* – s minden korábbinál szigorúbban böjtöltek, nemhogy húst enni nem volt szabad, de még jóllakni sem. A nagycsütörtök esti étkezés neve a szegedi tanyákon *úrvacsora* volt. Kiszomboron hajdan szokás volt, hogy a harang megsüketülése előtt a gazdasszony *lábat mosott*, a tápai anyák pedig gyermekük lábát mosták meg – nyilván a szolgálás kifejezésre juttatásaként is – e nap estéjén. A nagycsütörtöki liturgikus *templomi oltárfosztással* egy időben sok háznál *fekete kendővel takarták le a tükröket*. A tápai templomban a gyász jeleként az asszonyok *leszedték a templomi zászlók selymét és díszeit*. Azok a hívők, akik nagycsütörtök este és éjszaka a települések melletti kálváriákra vagy útszéli keresztekhez vonultak ki imádkozni, Jézusért virrasztani, nem vittek templomi zászlót. A húsvéti éjszakai könyörgést – ami természetesen a tavaszi vegetációra való áldáskérést is kifejezte – a szegedi tanyavilágban a kertben, a szőlőben végezték. A tanyai kútnál volt szokásos a *reggeli mosakodás*, amivel a bűntől származó betegségtől igyekeztek szabadulni. Az ünnep hajnalán ezt a mosakodást a régi szegediek a Tiszánál végezték. A múlt század közepén erre a közös tiszai mosakodásra hajnalban kukorékolással keltették a népet a legények. Hajnalban volt szokásban Szeged-Alsótanyán a *féregűzés*: a ház minden helyiségét felsöpörték és a szemetet kivitték a kocsinyomon túlra, távol a háztól.

A *nagypénteki* – jobbra a katolikus vallási szertartásokhoz kapcsolódó – szokások közül általános volt az *önmegtartóztatás*, a *böjtölés*: ezt a napot (amelyen Jézus a földben nyugodott) a gyász, a *vezeklő szemlélődés napjának tartották*. *Feketébe öltözve* mentek a templomba és elhunyt szeretteik sírjához. Ezen nap egyháziilag szabályozott vallásos teendőihez kapcsolódott a *píátusverés*, a *píátuskergetés*, a *passiójáték*, a *nagypénteki misztérium*, az *ájtatosságok*, *vezeklő körmenetek*. (A múlt század elején a szegediek még hitték, hogy a passió idején megnyílik a föld ott, ahol pénz van, s abból mindenki vehet magának.) A szeni sír meglátogatása kötelező érvényű néphagyomány volt: régen a tápai asszonyok a sírt a múlhatatlan szeretet virágával, rozmaringgal díszítették.

Szeged környékén *nagypénteken nem gyújtottak tüzet*, hideg

ételeket (olajban sült gubát, laskát, babot, káposztát, sós-paprikás kenyeret) ettek.

Szentelés, gonoszűzés, bajelhárítás

Nagyszombaton lángolt fel újra a tűz: régen úgy, hogy a tavaly szentelt barkára csiholták, s azzal gyújtották meg a gyertyát, a feltámadó Krisztus jelképét, amelyet nagy becsben tartottak. (A csanytelekiek például azt tartották, hogy aki a papnak először fizet a gyertyára, annak családja szerencsés lesz.) A *tűzszenelés* jellegzetes húsvéti szokás. A szeged-alsóvárosiak a szentelt tűzben megégetett szőlővenyigét a földjük sarkaiba ásták le, hogy megóvjá ültetvényüket és termésüket. A *vízszentelés* és az *ételszentelés* is elmaradhatatlan e napon. A szentelt vízzel meghintették házukat, portájukat, jószágjukat, s ittak belőle, hogy elhárítsák a bajt, termékenységet, egészséget biztosítsanak maguknak. (A nagybetegekkel az esztendő más napjain is szentelt vizet itattak, hogy „megfordítsa rajtuk a bajt”). – Az *ételszentelés* – Jézusnak az utolsó vacsorán végzett ételáldása analógiájára – kultusza máig élő hagyomány. (Bár a megszentelt ételek jelképes eredeti értelmére már alig-alig emlékeznek. Kevesen tudják, hogy a tojás – azaz szegediesen a *kókonya* – a feltámadó Krisztust, az új élet kezdetét szimbolizálta, s bajelhárító, óvó varázserőt tulajdonítottak neki éppúgy, mint a szentelt sonka csontjának vagy a tormának, a sónak.) – Nagyszombat délutánján a *feltámadási szertartás* hirdette Krisztus diadalát a halál, a gonosz felett, s ennek ünneplése a *feltámadási körmenet*. Ezen a tápai asszonyok régen fehérbe öltözve vettek részt, a sándorfalviak úgy tartották, minél többen mennek el rá, annál több gyümölcsük fog teremni, a kiszomboriak pedig megmosott lábbal vettek részt a körmenetben, hogy azzal is közelebb kerüljenek a megtisztuláshoz.

A feltámadással a harangok visszatértek Rómából, s megkondulásukkal egy időben a *gyereksereg a szegedi tájon divó szokások szerint nagy lármát csapott* – csengőt, kolompot rázva, rossz bográcsot verve – *körbejárták a házat, hogy elűzzék, távol tartsák tőle a gonoszt*. Az ember közvetlen életterének védelmét, mágikus körbefoglalását, onnan a veszedelem, a baj, a kór távol tartását szolgálta a nagyszombati *határkerülés* szokása. A tavaszi határkerülés archaikus-szakrális célzatai hozzátapadtak a *jézuskeresés* húsvéti misztériumjátékához is.

Vízbevetés, korbácsolás, komatál

A feltámadáshoz fűződő keresztény legendákhoz és a keresztelés megtisztító rítusához kapcsolódik a *vízbevetés*, azaz a *locsolkodás húsvéthétfői szokása*. Katartikus, egyben termékenységarázsló rítus, népszokás a tavasz jelképe a leányok, asszonyok vízzel öntözése (Szeged vidékén még a századelőn is kútról, vödörrel), amit a nőknek festett, karcolt, patkolt, frott *húsvéti tojással* illet megköszönni. Hasonló megtisztító, egészség- és termékenységarázsló célzatú húsvéthétfői népszokás volt – ugyancsak hímes tojással jutalmazva – a húsvéti *korbácsolás*, aminek során a legények a lányokat megcsapkodva, közben versikéket mondva hárítják el a bajt, a betegséget. Az önmegtartóztató időszak végét ezen az estén *locsolóballal*, vígsággal ünnepelték.

A *locsolást némely vidékeken régen húsvét keddjén a nők „visszaadták”*. A húsvét hetének – amely húsvét napjától a fehérvasárnapot megelőző szombatig tartott – ez a népszokás (számos más húsvéti hagyománnyal együtt) mára teljesen kiveszett. Arra sem igen emlékszünk már, hogy *egykor ez a hét a pihenés, a lazítás ideje volt*, a végén pedig következett a *kishúsvét*. Azaz a *fehérvasárnap*, aminek *komatálküldő*, a baráti, rokonai kapcsolatokat erősítő szokása zárta a húsvéti ünnepkört.

SZABÓ MAGDOLNA

FOTÓ: SOMOGYI KÁROLYNÉ

Tápai locsolkodók